

языкам учащихся 1–4-х классов общеобразовательных учебных заведений на основе компетентностного подхода. Анкетированием было охвачено восемь областей Украины, в нем приняли участие более 200 учителей иностранных языков, работающих в младших классах различных типов учебных заведений. Результаты ответов педагогов позволили выявить существенные потенциальные возможности учащихся к усвоению компетентностно-ориентированного содержания обучения иностранным языкам, а также указали на отдельные разногласия между учителями и авторами учебников по различным дидактическим и методическим подходам к определению содержания компетентностно-ориентированного обучения иностранным языкам в начальной школе.

Ключевые слова: иностранный язык; начальная школа; компетентностно-ориентированное обучение; анкетирование учителей.

Redko V., Polonska T.

READINESS OF PRIMARY SCHOOLCHILDREN TO COMPETENCE-ORIENTED FOREIGN LANGUAGE TEACHING: AUTHOR'S INTERPRETATION FOR THE RESULTS OF TEACHERS' QUESTIONNAIRE SURVEY

The article analyzes the results of teachers' questionnaire survey, conducted by the scientific researchers of the Department Foreign Languages Teaching in the Institute of Pedagogy of NAES of Ukraine, for the purpose of ascertaining their attitude to certain issues on teaching foreign languages among pupils of 1-4 forms in general education institutions on the basis of a competence-based approach. The questionnaire survey covered eight areas of Ukraine, with more than 200 foreign language teachers working in primary schools of educational institutions. In particular, the teachers responded to the questions of pupils' readiness to perform simple educational activities without the teacher's or parent's help, of their possibility to learn the textbook's content in foreign languages without any help, etc. In addition, the teachers themselves identified the topics of ethnographic material, which, in their opinion, is advisable to familiarize pupils in the process of teaching a foreign language in primary school. Besides, the respondents expressed some wishes to the authors of foreign languages textbooks for primary school to improve their content.

The results of the teachers' survey made it possible to identify the most significant potentialities of schoolchildren on the acquisition of competence-oriented content for teaching foreign languages, and also pointed to separate differences between teachers and authors of textbooks on various didactic and methodological approaches to determining the content of competence-oriented foreign language teaching at primary school. These results can serve as the basis for constructing a model of competence-based foreign language teaching for pupils of primary schools.

Keywords: foreign language; primary school; competence-oriented teaching; questionnaire survey of teachers.

УДК 372.832

КОМПЕТЕНТІСНО ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДРУЧНИК ІЗ ОСНОВ ПРАВОЗНАВСТВА

T. O. Remex,

*кандидат педагогічних наук,
Інститут педагогіки НАПН України,
e-mail: remehtatyana@gmail.com*

У статті розкриваються завдання та будова сучасного підручника з основ правознавства для учнів основної школи. Наголошено на концептуальних підходах до конструювання компетентісно орієнтованого підручника як основного засобу навчання учнів 9 класу основ

правознавства. Зазначено, що такий підручник має забезпечувати формування в учнів основної школи ключових та правової предметної компетентностей. Детально описано особливості підручника, заснованого на компетентнісному підході, вимоги до його структури та системи пізнавальних завдань. Окремі положення статті проілюстровано прикладами.

Ключові слова: основи правознавства; підручник; компетентнісний підхід; правова предметна компетентність.

Постановка проблеми. Нині в Україні розпочато масштабне реформування загальної середньої освіти: ухвалено новий Закон України «Про освіту», затверджено Концепцію Нової української школи, перебудовується структура середньої школи, розробляються нові освітні стандарти, трансформуються навчальні програми, модернізується відповідний їм зміст та форми й методи навчання, ґрунтовані на компетентнісному підході. Стрімкі зміни в освітньому житті висувають перед українською школою нові вимоги. Принципово змінюється соціальне замовлення – освіта має орієнтуватися на формування ключових і предметних компетентностей школярів, забезпечуючи підготовку інноваційної, адаптивної особистості, здатної до ефективної життєдіяльності в поліваріантному суспільстві.

Вплив цих чинників на шкільну правову освіту опосередковується у вимогах щодо принципової перебудови всіх її компонентів, що відтепер мають засновуватися на компетентнісній освітній парадигмі [10, с. 374].

З огляду на зміни в підходах до змісту, структури та організаційно-методичних засад навчання учнів основ правознавства, шкільний підручник має акумулювати в собі їхні найголовніші тенденції. Це потребує визначення та впровадження нових концептуальних підходів до його конструювання.

Формулювання цілей статті. Метою статті є визначення концептуальних підходів до конструювання сучасного підручника з основ правознавства як основного засобу навчання учнів 9 класу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням розробки й удосконалення підручника присвячено низку педагогічних праць українських та зарубіжних дослідників. Окремі теоретичні аспекти підручникотворення стали предметом дослідження Н. Бібік, М. Бурди, С. Гончаренка, О. Топузова та інших. У дослідженнях Р. Арцишевського, Т. Засекіної, О. Ляшенка, І. Смагіна та ін. обґрунтовано систему оцінювання/моніторингу шкільних підручників. Проблемам творення навчальних книг із суспільствознавчих предметів присвячені праці Р. Арцишевського, К. Баханова, В. Власова, Н. Гупана, Т. Ладиченко, Ю. Малієнко, Т. Мелещенко, П. Мороза, О. Пометун, Г. Фреймана та інших. Концептуальні підходи до змісту та структури шкільних підручників із правознавства розглянуто такими дослідниками, як Б. Андрусин, А. Булда, А. Гуз, Н. Жидкова, О. Наровлянський, О. Пишко, О. Пометун, Т. Ремех, Л. Рябовол та інші. Однак в умовах перебудови української школи й активного впровадження в освітній процес компетентнісного підходу до навчання постає завдання створення підручника з основ правознавства, заснованого на такому підході.

Виклад основного матеріалу дослідження. Із 2017/2018 н.р. в 9 класах загальноосвітніх навчальних закладів викладається новий предмет – «Основи правознавства». Відповідно до його специфіки підручник з основ правознавства залишається основним засобом навчання учнів. Відтак конструюванню його як навчальної книги має бути приділена особлива увага.

Загальновідомо, що підручник є особливою дидактичною системою, яка не тільки розкриває зміст навчання, а й виступає специфічною моделлю освітнього процесу. Для учнів підручник із основ правознавства – це джерело знань, носій змісту предмета. Як засіб навчання, він має матеріальну форму, пов'язану зі змістом навчання предмета та процесом його засвоєння.

Сформулюємо загальні вимоги, які варто враховувати під час створення підручника з основ правознавства.

По-перше. Обов'язковими орієнтирами у процесі конструювання підручника з основ правознавства мають бути сформульовані в чинних освітніх документах вимоги до навчання цього предмета [1; 3; 6]. Погодимось з думкою І. Смагіна, що загальними вимогами до сучасного підручника є такі: *відповідність змісту та виховної спрямованості* підручника державним вимогам до освітньої системи навчального предмета; *наукова відповідність змісту* підручника вимогам освітньої системи навчального предмета; *психолого-дидактична відповідність* підручника вимогам освітньої системи навчального предмета; *методична відповідність* підручника вимогам освітньої системи навчального предмета; *поліграфічна та гігієнічна відповідність* підручника вимогам освітньої системи навчального предмета [11, с. 88].

По-друге. Підручник повинен відповідати державній програмі за кількістю годин, відведених на вивчення основ правознавства відповідним навчальним планом. Це означає, що кількість інформаційних блоків та наповнення їх не повинні виходити за межі програми, мають передбачати опанування учнями знаннями, уміннями й навичками, визначеними навчальною програмою та забезпечувати засвоєння кожним учнем змісту вказаного предмета.

Оскільки структура змісту підручника задається навчальною програмою, підручник покликаний зберігати структуру і послідовність її змісту. Він має будуватися на основі сучасних підходів до викладення матеріалу, оригінального поєднання основного, додаткового текстів та позатекстових компонентів. Також така навчальна книга має бути призначена як для самостійного засвоєння навчального матеріалу учнями на уроці, так і для самостійної роботи вдома.

По-третьє. Підручник має реалізовувати мету і завдання предмета «Основи правознавства», а саме: «надання учням основ правових знань, виховання поваги й любові до своєї держави та державотворчих і правотворчих традицій, забезпечення умов для формування елементів правової культури, правових орієнтирів і правомірної поведінки школярів» [6, с. 88], що досягається змістом основного і додаткових текстів, ретельним добром позатекстових компонентів, системою різнорівневих пізнавальних завдань різного типу.

По-четверте. Враховуючи те, що підручник – це насамперед навчальний текст, він має містити засоби, завдяки яким стимулюється, мотивується, програмується, реалізується діяльність учнів і досягаються поставлені цілі [5, с. 3–4]. Отже, обсяг текстів, представлених у підручнику, повинен бути педагогічно доцільним, чітко побудованим, послідовно, логічно, лаконічно викладеним. Для того, щоб навчальна інформація засвоювалась усіма учнями, структура тексту має будуватися як комбінація невеликих за обсягом смислових частин.

По-п'яте. Авторський і додаткові тексти підручника з основ правознавства мають відображати уявлення про право як мистецтво добра і справедливості, а їх зміст повинен ґрунтуватися на розумінні загальнолюдських цінностей, позитивному сприйнятті світу й оточення, представленні права ефективним регулятором суспільних відносин, що уможливорює безпечну, комфортну, результативну життєдіяльність членів суспільства, обґрунтуванні потреби людей діяти відповідно до його норм.

З огляду на завдання предмета «Основи правознавства», підручник через зміст, структурування тексту, систему завдань має орієнтуватися також на виховання активної громадянської позиції учнів, їхньої соціальної активності та навиків життя в демократичному поліваріантному суспільстві.

По-шосте. Підручник як такий, що реалізує зміст шкільної правової освіти, має відображати новітні досягнення української правничої науки і висвітлювати їх з урахуванням дидактичних принципів доступності, наступності, системності та послідовності [10, с. 382]. У процесі його укладання варто також враховувати плинність національного законодавства та результати нормотворчої діяльності відповідних державних органів.

По-сьоме. Зміст підручника з основ правознавства має відображати зв'язки між темами предмета, міжпредметні зв'язки з іншими навчальними предметами й курсами (історією, географією, українською літературою тощо), а також проектувати міжкурсові зв'язки з предметом «Правознавство» (10 клас, рівень стандарту).

По-восьме. Представлений у підручнику матеріал, запитання і завдання для учнів мають відповідати віковим особливостям дев'ятикласників, враховувати наявні у них знання й уявлення та ґрунтуватися на їхньому життєвому досвіді. Таким чином, розмова в підручнику має розгортатися навколо правових питань і проблем, що стосуються неповнолітніх осіб, а його зміст (текст і завдання) висвітлювати правовідносини, учасниками яких є такі особи.

Тепер сформулюємо підходи до конструювання компетентнісного орієнтованого підручника з основ правознавства. Це потребує передусім визначення поняття *правової предметної компетентності*. Укажемо, що в загальному значенні *компетентність* розуміють як поєднання знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, особистих якостей, що визначає здатність особи успішно провадити діяльність у нових непередбачуваних умовах [4, с. 10]. *Правову предметну компетентність*

уявляють як інтегровану характеристику особистості, структура якої уналежнює когнітивний (правові знання), діяльнісно-процесуальний (правові вміння й позитивний соціально-правовий досвід у правовій сфері) та аксіологічний (особистісно-ціннісне ставлення до правових явищ, процесів, подій) компоненти. Виходячи з результативно-цільової спрямованості підручника з основ правознавства, він має забезпечувати формування названої компетентності та поступовий її розвиток.

Підручник з основ правознавства, заснований на компетентнісному підході, має забезпечувати засвоєння учнями необхідного та достатнього обсягу правових знань, формування вмінь їх застосування для виконання практичних завдань та розв'язання проблем, діяти на основі сформованих у навчанні предмета ціннісних орієнтацій [10, с. 377]. Він має сприяти формуванню, прояву, підтриманню та підвищенню пізнавального інтересу учнів до правознавства, формуванню в учнів правової позиції щодо правових явищ і процесів, визначенню власної оцінки й ставлення до них.

Під час відбору змісту підручника з основ правознавства варто відійти від усталеного підходу, коли така шкільна навчальна книга укладається за зразком підручника для студентів юридичного факультету університету та в силу цього переобтяжена теоретичним матеріалом і складними для сприйняття дев'ятикласниками дефініціями. Компетентнісний підручник має бути практико-зорієнтованим і будуватися на основі проблемного викладу, забезпечуючи учням можливість розмірковувати, формулювати та висловлювати власне ставлення до правових явищ, процесів, дій учасників правовідносин. Адже наразі центр ваги зміщується від нагромадження фактів до розвитку вмінь, що досягається зменшенням обсягу фактологічного матеріалу на користь практичної діяльності [4, с. 11]. Тому сучасний підручник має акцентуватися на практичній значущості набутих знань та продуктивності освітнього результату [12, с. 426].

Виклад матеріалу в підручнику з основ правознавства повинен бути діалогічним: діалог має розгортатися між авторами і учнями, ініціювати діалог між учителем і учнями та учнями між собою. Це є важливим з огляду як на функціональність підручника, так і розвиток пізнавального інтересу школярів до правознавства.

Підручник повинен містити доцільно відібрані основний та додаткові тексти, позатекстовий компонент, систему компетентнісно орієнтованих пізнавальних завдань для учнів, яка має бути розрахована на різні рівні навчальних досягнень учнів, що забезпечить можливість врахувати індивідуальні особливості учнів та рівень навченості всього класу.

Компетентнісний підхід потребує відведення достатнього часу в навчанні на формування вмінь та відповідних ставлень учнів, їхньої готовності, належної мотивації та самооцінки. Тому під час конструювання підручника особливу увагу, на нашу думку, варто приділяти його ролі у формуванні аксіологічного складника правової предметної компетентності, яку розуміють як спроможність учнів формулювати власні оцінки правових подій, явищ і процесів,

висловлювати емоційно-ціннісні ставлення до них, шукати й знаходити особисті смисли. Критеріями сформованості цього складника правової предметної компетентності виступають вміння учнів оцінювати правові явища з позиції загальнолюдських цінностей, визначати власну позицію щодо суперечливих питань суспільної політики; виявляти тенденції та напрями поступу української держави та її правової системи; оцінювати власні вчинки й вчинки інших з позицій права. Це потребує введення у зміст підручника текстових фрагментів, що розкривають такі загальнолюдські цінності, як права людини, демократія, справедливість, гуманізм, наголошують на значенні права як ефективного регулятора суспільних відносин, важливості прояву ініціативи людини у реалізації та обстоюванні своїх прав і законних інтересів.

Одним із важливих елементів методичного апарату підручника з основ правознавства є система запитань і пізнавальних завдань (репродуктивних, проблемних, дослідницьких, творчих), що супроводжують всі інші елементи підручника. Вони, на нашу думку, можуть бути таких видів: 1) за місцем на уроці: а) із розвитку пізнавального інтересу та мотивації учнів (приміром, завдання, що виявляють наявні в учнів знання стосовно теми з інших предметів чи оточення, наприклад: *Що вам відомо про причини виникнення держави зі шкільних курсів історії?*); б) з осмислення нового матеріалу (*Чим, на вашу думку, норми права відрізняються від інших соціальних норм?*; *Які питання ви задали б автору, вченому з цієї теми?*); в) рефлексивними: щодо змісту теми (*Які знання з теми будуть корисними вам у житті? Що ви дізналися сьогодні такого, чого не знали раніше?*); щодо способів діяльності на уроці (*Чи активно ви працювали в групі під час виконання завдання?, Чого ви навчилися такого, чого не вміли раніше?*); щодо емоційного стану учнів наприкінці уроку (*Що вас здивувало, порадувало на уроці?*); г) узагальнюючими (*Чому право є надбанням людської цивілізації?*); 2) за видами розумової діяльності учнів: а) проблемними, що спонукають учнів розмірковувати, дискутувати (*У чому полягає цінність права для вас особисто?*); б) із розвитку критичного мислення учнів, що передбачають здійснення ними аналізу, синтезу, доведення, порівняння та висловлення власної думки (*Чому права людини є загальною цінністю?*); в) із встановлення причиново-наслідкових зв'язків; г) для розвитку юридичної логіки; 3) завдання для самоконтролю і самооцінки; 4) спеціальні завдання, які стимулюють обдумування учнями моделей власної поведінки та поведінки інших осіб; обговорення зі своїм найближчим оточенням (батьками, дорослими членами родини, друзями) важливих питань цінності права, його ролі в житті людини, суспільства, держави.

Різні типи завдань у підручнику з основ правознавства мають навчати учнів різних способів пізнання – від оволодіння ними аналізом, порівнянням, узагальненням, доведенням до перенесення знань і способів діяльності в нові навчальні, а далі – у життєві ситуації.

Зміна фокусу навчання у бік практики, інтерактивності та функціональності, коли учні, вільно висловлюють свою позицію на уроці, вирішують завдання, співпрацюючи з однокласниками [4, с. 12], потребують

наявності в підручнику з основ правознавства пізнавальних завдань, спрямованих на оптимальне поєднання різних форм навчання дев'ятикласників: індивідуальної (наприклад, самостійне опрацювання тексту пункту параграфа за завданнями до нього), кооперативної (парної чи групової) та колективної (обговорення в загальному колі, проведення міні-дискусій тощо). При цьому обов'язковим елементом підручника мають бути детальні інструкції для учнів щодо виконання тих чи тих завдань, які можуть передувати тексту завдання або бути зібрані в окремому додатку.

Відповідно до специфіки права як галузі знання та особливостей предмета «Основи правознавства», обов'язковим елементом підручника мають бути правові ситуації та юридичні задачі. Працюючи з ними, учні вчаться оцінювати факти, процеси, дії осіб з позицій права; регулювати свої взаємини з іншими; обирати моделі поведінки у життєвих ситуаціях відповідно до норм права; використовувати правові знання для реалізації та захисту своїх прав, свобод і законних інтересів. Аналізуючи правову ситуацію з різних позицій, учні оцінюють дії її фігурантів, прогнозують наслідки розв'язання конфлікту, осмислюють своє правове становище та способи співбуття з іншими [2, с. 71].

Формування діяльнісного складника правової предметної компетентності передбачає також роботу учнів із фрагментами правових актів та складання юридичних документів. Це означає, що підручник із основ правознавства має вмещувати доцільно підібрані (відповідно до тексту чи правової ситуації) статті законів, підзаконних актів, окремі положення міжнародних декларацій, пактів, конвенцій, а також зразки юридичних документів. При цьому варто уникати переобтяження підручника – натомість в ньому потрібно пропонувати учням завдання з пошуку в тих чи інших правничих документах на відповідних сайтах.

Підручник із основ правознавства має бути укладений таким чином, щоб, враховуючи методологічні етапи навчання, допомогти вчителю послідовно організувати різні види пізнавальної діяльності учнів на уроці: актуалізацію знань і мотивацію учнів; засвоєння і осмислення ними нових знань; відпрацювання і вдосконалення предметних і операційних пізнавальних умінь та навичок; узагальнення та рефлексію засвоєного змісту та приведення його у систему з уже відомою інформацією; повторення та закріплення вивченого; подальше осмислення засвоєного змісту теми у процесі виконання учнями домашніх завдань [8, с. 203].

За будовою та змістовим наповненням підручник повинен передбачати можливість проведення вчителем уроків різного типу, серед яких: *вступний урок*, де вчитель знайомить учнів з метою й завданнями предмета, структурою підручника, правилами роботи на уроках, організовує вхідне анкетування учнів, узгоджує з учнівським колективом правила роботи на уроках тощо; *уроки засвоєння нового змісту, формування умінь та навичок*, на яких діяльність учнів спрямована на опрацювання текстів, що несуть нову для них інформацію, та виконання вправ із засвоєння й застосування цієї інформації; *уроки рефлексії та узагальнення засвоєного матеріалу*, для проведення яких у підручнику

мають вміщуватися тестові завдання, правові ситуації, творчі завдання; *практичні заняття*, що є уроками розвитку й вдосконалення вмінь учнів, які мають конкретну тему (наприклад, «Звернення громадян», «Власність неповнолітніх» тощо), а тому для їх проведення підручник має містити правові ситуації, запитання і завдання, фрагменти нормативно-правових актів тощо.

Побудова параграфів компетентісно орієнтованого підручника з основ правознавства має відтворювати триелементну структуру уроку, яка уналежнює: 1) *вступну* частину, в якій за допомогою системи завдань і серії запитань здійснюється актуалізація та мотивація навчання учнів: пропонувані учням завдання спрямовані на те, щоб освіжити наявні в них знання, уявлення, вміння, пов'язані з опрацьовуваною темою, провести інвентаризацію цих знань і уявлень та створити контекст для сприйняття нових ідей; 2) *основну* частину уроку, де учні за допомогою пізнавальних завдань і вправ, виконуваних індивідуально та в співпраці з іншими, конструюють знання, вміння, навички та ставлення – осмислюють теоретичні ідеї, концепції, відстежують хід власних думок, формулюють висновки, встановлюють зв'язок нового змісту з особистим досвідом, відпрацьовують предметні й операційні вміння; 3) *підсумкову (заключну)* частину – етап рефлексії та узагальнення, на якому учні, виконуючи відповідні завдання, узагальнюють та інтерпретують основні ідеї теми, обмінюються думками, висловлюють особисте ставлення до правових явищ, оцінюють набуті знання, застосовують процедури само- та взаємооцінювання.

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок. За Законом України «Про освіту», компетентність – динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та подальшу навчальну діяльність.

Навчання учнів основ правознавства спрямоване на формування ключових, зокрема громадянських та соціальних компетентностей (пов'язаних із ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя, з усвідомленням рівних прав і можливостей), а також правової предметної компетентності в сукупності когнітивного, діяльнісного та аксіологічного її складників. Надважлива роль у цьому належить підручнику з основ правознавства, який залишається основним засобом навчання учнів цього предмета. Тому нагальним завданням є створення компетентісно орієнтованого підручника, що ґрунтується на нових концептуальних підходах.

У подальших дослідженнях наукового розгляду заслуговують такі питання, як визначення підходів до створення електронного підручника з основ правознавства; забезпечення наступності в формуванні правової предметної компетентності учнів між основною та старшою школою; підготовка вчителів правознавства до застосування в навчальному процесі компетентісно орієнтованого підручника з основ правознавства.

Використані джерела

1. Державний стандарт базової та повної загальної середньої освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://mon.gov.ua/content/post-derzh-stan-\(1\).pdf](http://mon.gov.ua/content/post-derzh-stan-(1).pdf)

2. Жидкова Н. Проблемна правова ситуація як компонент проблемного навчання / Н. Жидкова // Молодь і ринок. – 2016. – № 8. – С. 65–72.
3. Закон України «Про освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19
4. Нова українська школа: основи Стандарту освіти. – Львів, 2016. – 64 с.
5. Огурцов А. П. Підручник як технологія процесу оволодіння необхідною системою знань, умінь і навичок / А. П. Огурцов, Л. М. Мамаєв, В. В. Заліщук // Нові технології та навчання : наук.-метод. зб. – К. : Наук.-метод. Центр вищої освіти, 2004. – Вип. 36. – С. 3–9.
6. Основи правознавства. 9 клас : Програми для загальноосвітніх навчальних закладів / Т. О. Ремех, О. Муза, Р. Євтушенко, В. Сутковий, Т. Зорнік, Л. Лоха, В. Силенко // Історія. Правознавство : методичні рекомендації МОН України щодо організації навчального процесу в 2017/2018 навчальному році; оновлені на компетентнісній основі навчальні програми для 5-9 класів ЗНЗ; методичні коментарі провідних науковців щодо впровадження ідей Нової української школи. – К. : УОВЦ «Оріон», 2017. – С. 88–94.
7. Пишко О. Л. Роль шкільного підручника з правознавства у формуванні правової компетентності дев'ятикласників / О. Л. Пишко // Проблеми сучасного підручника : зб. наук. праць / [ред. кол. ; наук. ред. – О. М. Топузов]. – К. : Педагогічна думка, 2012. – Вип. 12. – С. 630–636.
8. Ремех Т. О. Концептуальні підходи до шкільного підручника з правознавства / Т. О. Ремех // Проблеми сучасного підручника : зб. наук. праць / [ред. кол. ; наук. ред. – О. М. Топузов]. – К. : Педагогічна думка, 2012. – Вип. 12. – С. 199–206.
9. Ремех Т. О. Основи правознавства : підручник для 9 класу загальноосвітніх навчальних закладів / Т. О. Ремех, О. І. Пометун. – К. : Літера ЛТД, 2017. – 224 с.
10. Рябовол Л. Т. Концептуальні основи побудови підручника з правознавства для профільного навчання / Л. Т. Рябовол // Проблеми сучасного підручника : зб. наук. праць / [ред. кол. ; наук. ред. – О. М. Топузов]. – К. : Педагогічна думка, 2016. – Вип. 16. – С. 373–383.
11. Смагін І. І. Методичні рекомендації до експертного оцінювання підручників із правознавства для 9 класу загальноосвітніх навчальних закладів / І. І. Смагін // Житомирський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти. – Житомир, 2010. – 33 с.
12. Трубачева С. Е. Дидактичні особливості компетентнісно орієнтованого підручника для основної школи / С. Е. Трубачева // Проблеми сучасного підручника : зб. наук. праць / [ред. кол. ; наук. ред. – О. М. Топузов]. – К. : Педагогічна думка, 2016. – Вип. 16. – С. 424–432.

References

1. Derzhavnyi standart bazovoi ta povnoi zahalnoi serednoi osvity [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: [http://mon.gov.ua/content/post-derzh-stan-\(1\).pdf](http://mon.gov.ua/content/post-derzh-stan-(1).pdf)
2. Zhydkova N. Problemna pravova sytuatsiia yak komponent problemnoho navchannia / N. Zhydkova // Molod i rynek. – 2016. – N 8. – S. 65–72.
3. Zakon Ukrainy «Pro osvitu» [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19
4. Nova ukrainska shkola: osnovy Standartu osvity. – Lviv, 2016. – 64 s.
5. Ohurtsov A. P. Pidruchnyk yak tekhnolohiia protsesu ovolodinnia neobkhdnoiu systemoiu znan, umin i navychok / A. P. Ohurtsov, L. M. Mamaiev, V. V. Zalishchuk // Novi tekhnolohii ta navchannia : nauk.-metod. zb. – K. : Nauk.-metod. Tsentrvyshchoi osvity, 2004. – Vyp. 36. – S. 3–9.
6. Osnovy pravoznavstva. 9 klas : Prohramy dlia zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv / T. O. Remekh, O. Muza, R. Yevtushenko, V. Sutkovyi, T. Zornik, L. Lokha, V. Sylenko // Istoriia. Pravoznavstvo : metodychni rekomendatsii MON Ukrainy shchodo orhanizatsii navchalnoho protsesu v 2017/2018 navchalnomu rotsi; onovleni na kompetentnisnii osnovi navchalni prohramy dlia 5–9 klasiv ZNZ; metodychni komentari providnykh naukovtsiv shchodo vprovadzhennia idei Novoi ukrainskoi shkoly. – K. : UOVTs «Orion», 2017. – С. 88–94.
7. Pyshko O. L. Rol shkilnoho pidruchnyka z pravoznavstva u formuvanni pravovoi kompetentnosti deviatyklasnykiv / O. L. Pyshko // Problemy suchasnoho pidruchnyka : zb. nauk.

prats / [red. kol. ; nauk. red. – O. M. Topuzov]. – K. : Pedahohichna dumka, 2012. – Vyp. 12. – S. 630–636.

8. Remekh T. O. Kontseptualni pidkhody do shkilnoho pidruchnyka z pravoznavstva / T. O. Remekh // Problemy suchasnoho pidruchnyka : zb. nauk. prats / [red. kol. ; nauk. red. – O. M. Topuzov]. – K. : Pedahohichna dumka, 2012. – Vyp. 12. – S. 199–206.

9. Remekh T. O. Osnovy pravoznavstva : pidruchnyk dlia 9 klasu zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv / T. O. Remekh, O. I. Pometun. – K. : Litera LTD, 2017. – 224 s.

10. Riabovol L. T. Kontseptualni osnovy pobudovy pidruchnyka z pravoznavstva dlia profilnoho navchannia / L. T. Riabovol // Problemy suchasnoho pidruchnyka : zb. nauk. prats / [red. kol. ; nauk. red. – O. M. Topuzov]. – K. : Pedahohichna dumka, 2016. – Vyp. 16. – S. 373–383.

11. Smahin I. I. Metodychni rekomendatsii do ekspertnoho otsiniuvannia pidruchnykiv iz pravoznavstva dlia 9 klasu zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv / I. I. Smahin // Zhytomyrskyi oblasnyi instytut pislidiplomnoi pedahohichnoi osvity. – Zhytomyr, 2010. – 33 s.

12. Trubacheva S. E. Dydaktychni osoblyvosti kompetentnisno oriientovanoho pidruchnyka dlia osnovnoi shkoly / S. E. Trubacheva // Problemy suchasnoho pidruchnyka : zb. nauk. prats / [red. kol. ; nauk. red. – O. M. Topuzov]. – K. : Pedahohichna dumka, 2016. – Vyp. 16. – S. 424–432.

Ремех Т. А.

КОМПЕТЕНТНОСТИ ОРИЕНТИРОВАННЫЙ УЧЕБНИК ПО ОСНОВАМ ПРАВОВЕДЕНИЯ

В статье раскрываются задачи и построение современного учебника по основам правоведения для учащихся основной школы. Акцентируется внимание на концептуальных подходах к конструированию компетентно ориентированного учебника как основного средства обучения учащихся 9 класса основам правоведения. Указано, что такой учебник должен обеспечивать формирование у учащихся основной школы ключевых и правовой предметной компетентностей. Подробно описаны особенности учебника, основанного на компетентностном подходе, требования к его структуре и системе познавательных заданий. Отдельные положения статьи иллюстрируются примерами.

Ключевые слова: основы правоведения; учебник; компетентностный подход; правовая предметная компетентность.

Remekh T.

A COMPETENCE ORIENTED TEXTBOOK ON FUNDAMENTALS OF LAW

The article considers the tasks, functions and structure of a modern textbook on the law fundamentals for the secondary school students. The conceptual (methodological, educational, methodical) bases of the textbook are defined. The conceptual approaches to the design of a competence oriented textbook as the main means of teaching the main issues of jurisprudence for students are underscored. Due to the peculiarities of school law, a textbook on the fundamentals of law is the main means of teaching students. The modern textbook should focus on the practical significance of the acquired knowledge and the efficiency of educational outcomes. The competence oriented textbook on Fundamentals of Law should ensure that students acquire the necessary and sufficient amount of legal knowledge, the formation of skills for their application in practical tasks and problem solving, and act on the basis of value orientations developed in the course of law studies. The main (textual, non-textual) content components of the textbook on Fundamentals of Law are described. The modern requirements for the structure and presentation of the text in the textbook on Fundamentals of Law as well as the opportunities that are provided by a textbook for the organization of students' training in law fundamentals by a teacher are defined. It was indicated that the content of the textbook should be based on the content of legal science, display its latest achievements, controversial issues, including the assessment of social role and purpose of law. The features of the textbook, its structure, the system of cognitive tasks that ensure

the formation of the key and legal core competences of the 9th form students are described in detail. The thesis of the article are illustrated by examples.

Keywords: fundamentals of law; textbook; competence approach; legal core competence.

УДК 371.3:371.1

SOCIAL COMPETENCE AS OBJECT OF COGNITION AND CONTENT COMPONENT OF TRAINING METHODOLOGICAL SUPPORT IN THE FIELD OF EDUCATION

Ivan Riabukha,

*Candidate of Pedagogical Sciences Kherson State Maritime Academy,
docent of Department of English in Marine Engineering*

У статті обґрунтовано необхідність пізнання та вивчення соціальної компетентності в сфері освіти як пріоритетного фактору розвитку людського капіталу в громадянському суспільстві. Наведено різновиди соціальної компетентності, їх взаємозв'язок і роль у структурі ключових компетентностей особистості. За результатами наукового доробку вітчизняних і зарубіжних учених представлено схему взаємозв'язку базових понять, матриця структури поняття «соціальна компетентність», теоретично обґрунтовану параметричну субмодель соціальної компетентності особистості, що дає змогу реалізувати діяльнісний, особистісний, технологічний та компетентнісний наукові підходи в різних видах діяльності, забезпечити ефективність процесів формування, розвитку й саморозвитку цього феномена.

Ключові слова: компетентність; соціальна компетентність; ключові компетентності; субмодель; науковий підходи; модернізація змісту освіти.

Problem statement. Under the conditions of the process of civil society and competitive economy of knowledge development in Ukraine there emerges urgent problem of human capital formation as a strategic resource and productive factor for socio-economic development of the country, able to guarantee its future. Human capital as the first priority factor includes education of labour resources, knowledge, toolset of intellectual and managerial work, “metacompetencies” providing the development of the state, society, all spheres of social and cultural life of the country. One of the most important components is social competence. That is why stability and prosperity of the state and social and cultural development of every citizen depends on understanding of its importance, its cognition and mastering, forming and development in the field of education. It is the reason for including social competency as a phenomenon of cognition and mastering in the field of education into curriculum, textbooks, training and methodological literature of the subjects of humanities cycle in higher and vocational educational establishments.

Analysis of recent researches. Theoretical approaches to this problem solving found the reflection in the works of native and foreign researchers. Ideas, models and basic thoughts of competence approach, methods of its implementation into secondary education practice, theoretical comprehension of different approaches to analysis and understanding of essence of competence as to the didactics category of competence based education is reflected in works of the modern Ukrainian and foreign scientists: